

DEMOCRÀCIA MALALTA

JOSÉ IGNACIO GONZÁLEZ FAUS

Barcelona

"El sentiment que la democràcia encara no és la forma correcta de la llibertat és força general i cada cop s'està difonent més. No es pot pas passar per alt la crítica marxista contra la democràcia: fins a quin punt són lliures les eleccions? Fins a quin punt la llibertat està manipulada per la propaganda, és a dir, pel capital, per uns quants que s'han fet amos dels mitjans de comunicació? No existeix la nova oligarquia dels que determinen el que és modern i progressista, el que una persona il·lustrada ha de pensar?... Qui continuarà creient que el bé comú constitueix el factor que pròpiament determina aquesta voluntat (la dels grups de representació democràtica)? Qui podrà dubtar del poder dels interessos, les mans brutes dels quals es manifesten cada vegada més sovint?... La voluntat d'imposar-se els uns als altres bloqueja la llibertat del conjunt... Precisament veient les limitacions de la democràcia s'enforteix el crit que reclama una llibertat total".

Si juguéssim a endevinar de qui són aquestes ratlles, podria ser que més de dos pensessin que són d'en Fidel Castro, o d'en Chávez o de l'Evo Morales o d'algun esquerranós recargolat... Doncs no, germans: són d'una persona amb tanta fama de conservador com el cardenal Ratzinger, alçat avui a la cadira de Pere. Pot ser que en Ratzinger emprí aquesta anàlisi impecable no pas per ajudar la democràcia sinó per fer apologia de l'Església. Però el mal ús no elimina pas l'exactitud de les seves paraules¹.

Les dretes (si no sabessin que és de l'actual papa) replicarien aquesta crítica amb la subtileza de Churchill: "la democràcia és el pitjor dels sistemes polítics... exceptuant-ne tots els altres". No seria pas el primer cop que la dreta argumenta amb murrieres que només pretenen fomentar la resignació. Però aquestes subtileses s'acaben tornant perilloses perquè ens duen a pensar que la diferència entre democràcia i dictadura és molt petita. I com que, per altra part, els autoritarismes solen ser més eficaços, la temptació dictatorial queda servida. Serà millor, doncs, examinar quin és el mal que afecta les nostres democràcies i les posa gairebé al nivell de qualsevol altre sistema.

1.- En el primer lloc ens hi apareixeria la manca d'una educació de qualitat i per a tothom: democràcia sense educació equival a incapacitat democràtica. Des de Hitler fins a Bush no ens en falten pas exemples. Però a la bona educació li calen unes inversions grans (i que, a més, només fructifiquen a llarg termini). Mentre que invertir en armes o en luxes sumptuosos que afalaguen la vanitat d'un poble, és més rendable a curt termini.

2.- En segon lloc hi trobem la corrupció. On l'educació ha estat tèbia, la corrupció es torna calenta. Es comença quan les "despeses de representació" es converteixen en excuses per viatjar sense necessitat, luxosament i amb la pròpia família. Es continua quan hi ha informacions privilegiades (com ara sobre requalificacions de terrenys) que permeten inversions enormement rendables. Es continua, cobrant un tant per cent de comissió a les empreses a les quals els governs encarreguen determinades feines. I així successivament. "I d'aquí cap a tots els vicis" com deia sant Ignasi².

3.- D'aquests dos punts en surt una conclusió important: la democràcia serà el millor de tots els sistemes polítics quan sigui una democràcia global, és a dir, que s'hagi estès a tots els aspectes: no només democràcia política sinó també democràcia econòmica. La primera sense la segona no pot ser res més que una dictadura camuflada: una "dictatova" que redueix totes les llibertats a l'única llibertat de consum. Així la llibertat es falsifica convertint-se en l'addicció consumista de gairebé tots els països desenvolupats. Per què gairebé tots els ciutadans del primer món estan tolerant una escandalosa minva de llibertats i de respecte als drets humans, cercant més seguretat davant del terrorisme? Senzillament perquè en aquests països ara ja l'única llibertat que interessa és la de consumir sense límits i innecessàriament. Per això, els he aplicat altres cops una paròdia d'aquell vers de Calderón de la Barca a *La vida és somni*: "i jo, amb més llibertats, tinc menys llibertat"³.

4.- Això ens duu cap al problema ineludible de la incompatibilitat entre capitalisme i democràcia. Com a mínim hi ha dos trets que els enfronten:

4.1.- El sistema capitalista només cerca el màxim benefici possible per a uns pocs (a costa dels altres); així doncs és un sistema particularista. La democràcia és el poder de tothom (dèmos significa poble). En bona part (però no pas sempre) aquest poder s'haurà d'exercir per delegació: però aquests delegats només hauran de ser representants del poble, no pas del seu partit ni, encara menys, només d'ells mateixos.

4.2.- A més, el capitalisme persegueix els seus objectius de màxim benefici basant-se en el màrketig, el qual en realitat és la mort del mercat: l'imperi de la mentida mitjançant falsa propaganda i publicitat alienant. I la prevalència d'aquest sistema acaba infectant fins i tot molts dels brots democràtics que hi ha a totes les societats.

5.- I com que el diner porta al poder, les nostres democràcies actuals estan malaltes d'una droga pitjor que la cocaïna o l'heroïna, malgrat que en Bush no la persegueixi. Em refereixo a "l'adicció al vot" que imposa conductes inhumanes als polítics. Ben igual que els drogaaddictes, que quan tenen el "mono" són capaços fins i tot de robar els seus pares i de matar-los, els polítics apunyalen la democràcia per guanyar vots: substitueixen el raonament per l'insult i la sospita per la calúnnia, realitzen reunions "contra natura" i enfurismen les masses contra "l'enemic absolut" com si en comptes de parlamentaris fossin talibans. Si algú en dubta, que vingui a passar una temporada a l'Estat Espanyol. O bé que recordi quants nord-americans li han dit al seu president actual que vol imposar la democràcia fora dels EUA, però és incapaç de practicar-la a dins.

Si la democràcia és la pàtria del que és humà llavors haurem de concloure amb aquell avís dels antics romans: "la pàtria està en perill". Aleshores, el senat romà clamava amb aquell crít famós: "que els cònsols vigilin perquè no s'espallí la república"⁴. En aquestes circumstàncies es podia instaurar una certa supressió de les llibertats amb dues condicions molt precises: no podia durar més de sis mesos i la decidia el parlament, no el cap de govern (o bé els cònsols, que sempre eren dos i el mandat dels quals no durava més de dos anys).

No sé si les nostres democràcies necessitarien avui en dia algun decret semblant, que fos ben respectuós amb les condicions que hi posava la república romana. L'errada de Fidel Castro, per exemple, no és pas haver exercit una certa dictadura en els seus inicis, sinó més aviat haver-se perpetuat com a dictador, quan la revolució ja havia assolit unes determinades conquestes innegables, i quan per altra banda, satisfetes les demandes primàries

d'alimentació, sanitat i escola, la gent aspira a noves conquestes "espirituals" d'expressió, associació, religió, etc. En Fidel hauria de recordar el petit epigrama del bisbe Casaldàliga: "primer sigui el pa / després la llibertat. / La llibertat amb fam / és una flor damunt d'un cadàver". Llàstima que, un cop acomplerta la primera part, el comandant s'oblidés de la segona.

En aquest judici s'hauria de tenir en compte com a factor atenuant el bloqueig nord-americà, però tot i això la perpetuació en el poder ha dut la revolució cubana cap a un cul de sac. Perquè no pot ser que la revolució la garanteixi una sola persona: ho ha de fer la majoria d'un poble i si no, és senyal que a aquella revolució li ha fallat alguna cosa.

Aquesta observació no entra pas a la discussió latent entre economistes, alguns dels quals (que tenen el seu representat més il·lustre en l'hindú Amartia Sen, premi Nobel d'economia) defensen que amb més llibertat i democràcia és més fàcil sortir de la pobresa. D'altres ho contradiuen i opinen que, en casos de misèria i d'injustícies extremes, es fa imprescindible una breu temporada autoritària per posar en marxa el motor que les superi. Marx devia pensar-ho així i d'aquí en va venir la idea de la dictadura del proletariat: però és ben sabut que aquella dictadura va ser cruel, inamovible i a més, no pas del proletariat sinó del partit. Probablement no hi hagi una resposta única a aquest problema, com passa tantes vegades a la vida. Per mal que ens faci, cal dir que la resposta no depèn d'uns principis que s'apliquin mecànicament, sinó més aviat d'anàlisis concretes de situacions. Això complica les coses, igual que n'és de complicat tot allò humà...

Quan acabo aquestes línies està començant el mandat d'Evo Morales. Li desitjo el millor: que ni la impaciència ni la mandra corrompin el seu difícil mandat. I que el codi ètic de quètxues i aimares ("ama sua, ama llulla, ama quella"⁵) serveixi de correctiu a les democràcies malaltes.

Notes:

¹ Les paraules de l'aleshores cardenal Ratzinger es troben a *Fe, veritat y tolerancia*, pàg. 249-250.

² Un petit detall: quan el demòcrata Berlusconi va arribar al poder la seva fortuna superava els 3000 milions de dòlars; actualment sobrepassa els 9000.

³ L'original diu: "y yo con más albedrío, tengo menos libertad".

⁴ En llatí: *caveant consules ne quid respublica detrimenti capiat*.

⁵ No robar, no mentir, no emmandrir-se.